

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПОНЯТЬ ПРО КЛІМАТ В ШКІЛЬНИХ КУРСАХ ГЕОГРАФІЇ

Максимова Єлизавета Андріївна

здобувачка вищої освіти ОПП Середня освіта (Географія)
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Андрійчук Тамара Вячеславівна

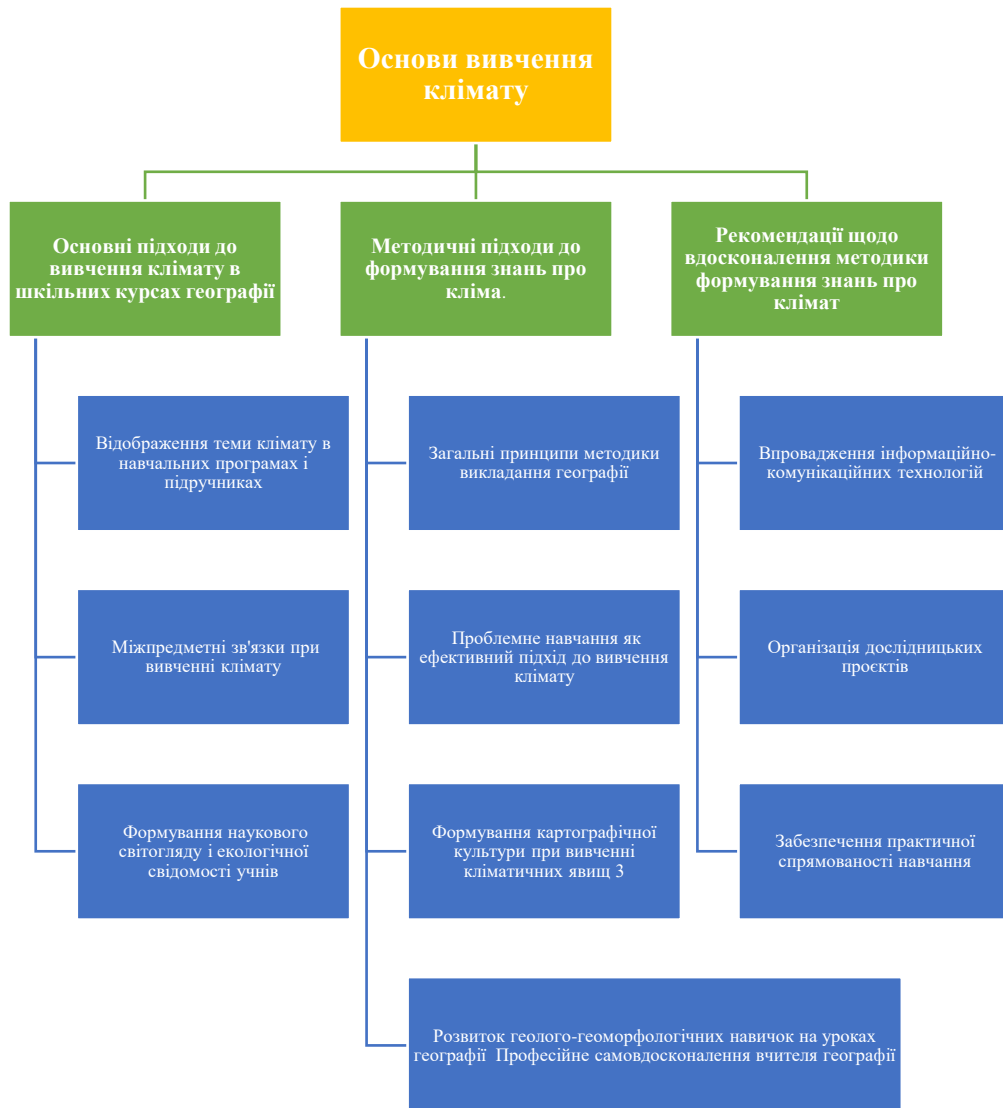
доцент кафедри екології та географії, кандидат біологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Проблема формування географічних знань про клімат в школі завжди була актуальна, та зумовлена кількома чинниками. По-перше, в умовах глобальних кліматичних змін і зростання частоти екстремальних погодних явищ розуміння закономірностей формування клімату стає необхідною умовою адаптації людства до нових викликів. По-друге, географічна освіта відіграє ключову роль у формуванні наукового світогляду і екологічної свідомості підростаючого покоління, що є запорукою сталого розвитку суспільства. По-третє, вивчення кліматичних особливостей рідного краю сприяє вихованню патріотизму і любові до своєї країни.

Водночас аналіз сучасної педагогічної практики свідчить про недостатнє використання потенціалу шкільної географії для формування знань про клімат, що зумовлює необхідність узагальнення і систематизації ефективних методичних підходів до викладання цієї теми.

Метою дослідження є методичні підходи до формування знань про клімат в шкільних курсах географії.

Теоретичною основою дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем географічної освіти та методики викладання географії. Тема клімату є однією з ключових у шкільних курсах географії, що зумовлено її важливістю для розуміння природних процесів та адаптації людства до змін навколишнього середовища. Згідно з навчальними програмами, питання кліматології вивчаються в 6-му класі в розділі “Гідросфера”, у 7-му класі в темі “Атмосфера”, у 8-му класі при характеристиці природних умов і ресурсів України, а також у старшій школі в курсах “Загальна географія” та “Географічний простір Землі”. У підручниках з географії для 6-7 класів тема клімату розкривається через характеристику основних кліматотвірних чинників, аналіз кліматичних поясів і типів клімату, опис наслідків зміни клімату для природи і людської діяльності. Пропонуємо для огляду блок-схему (рис. 1.).

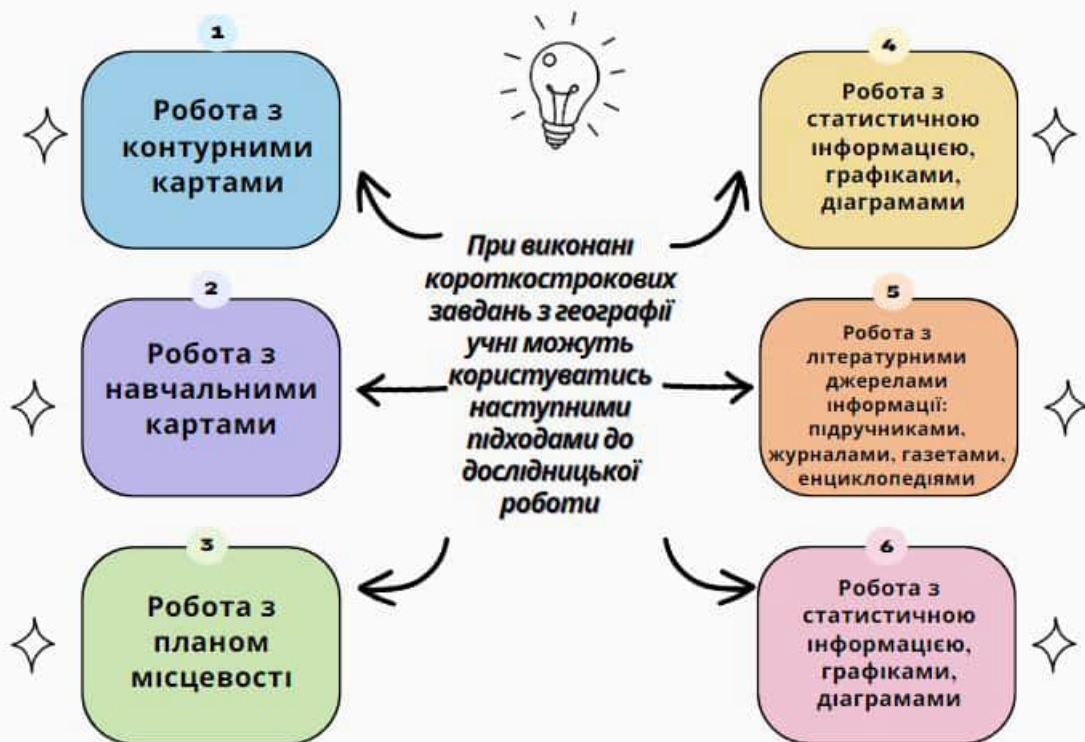

Рис.1.Методичні прийоми формування понять про клімат на уроках географії

Ефективність вивчення теми клімату в шкільних курсах географії значною мірою залежить від вибору оптимальних методичних підходів. Як зазначає С. Г. Кобернік, методика навчання географії спирається на загальнодидактичні принципи науковості, систематичності, доступності, наочності та зв'язку теорії з практикою [5, с. 54-60]. Реалізація цих принципів у процесі вивчення понять про клімат передбачає використання різноманітних методів і прийомів навчання, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності учнів.

Одним із ефективних підходів до вивчення кліматичних явищ і процесів є проблемне навчання. Як зазначають В. П. Корнєєв, М. І. Махмутов, Є. Л. Мельникова та Ю. Плющик, створення проблемних ситуацій на уроках географії стимулює розвиток критичного мислення учнів, спонукає їх до самостійного пошуку інформації та висування гіпотез [6]. Наприклад, при вивченні теми “Клімат” у 7-му класі вчитель може запропонувати учням проблемне завдання: “Чому в помірних широтах існують чотири пори року, а на екваторі – ні?”. Для відповіді на це запитання школярі мають проаналізувати вплив кута падіння

сонячних променів на кількість тепла, яке отримує земна поверхня, та пояснити механізм формування сезонних відмінностей у атмосферній циркуляції [10, с. 44]. Виходячи з цього, пропонуємо до огляду блок-схему (рис. 2.).

Рис.2. Основні підходи до дослідницької роботи із здобувачами

Важливу роль у формуванні знань про клімат відіграє картографічний метод навчання. Як зазначають О. З. Байтеряков та Т. Ю. Собецька, робота з кліматичними картами розвиває в учнів уміння аналізувати просторово-часові закономірності розподілу метеорологічних елементів, виявляти чинники кліматотворення, прогнозувати погодні умови тощо [1, с. 104; 2]. При цьому вчителю слід звертати увагу на формування в учнів навичок читання і розуміння легенди карти, визначення географічних координат, масштабу та градусної сітки. Ефективними прийомами роботи з кліматичними картами є побудова графіків зміни температури повітря і кількості опадів протягом року, аналіз кліматодіаграм, порівняння кліматичних показників різних регіонів світу.

Вивчення кліматичних явищ тісно пов'язане з формуванням геолого-геоморфологічних знань і навичок учнів. Як зазначають Л. А. Прохорова, О. В. Непша та Т. В. Зав'ялова, розуміння процесів рельєфоутворення дає змогу краще усвідомити роль підстильної поверхні у формуванні клімату [7, с. 124]. Зокрема, при вивченні теми “Вплив рельєфу на клімат” учні аналізують закономірності поширення різних типів клімату в горах залежно від висоти місцевості та експозиції схилів, пояснюють утворення температурних інверсій у котловинах і долинах річок тощо.

Успішна реалізація методичних підходів до формування знань про клімат у школі залежить від рівня професійної компетентності вчителя географії. Як

зазначає М. М. Солдатенко, сучасний педагог має володіти не лише ґрунтовними знаннями зі свого предмета, а й інноваційними технологіями навчання, методами мотивації та розвитку творчих здібностей учнів [9, с. 21]. Для цього вчителю необхідно постійно вдосконалювати свою методичну майстерність шляхом самоосвіти, участі в семінарах і тренінгах, вивчення передового педагогічного досвіду. Лише за таких умов можна забезпечити високий рівень географічної освіти підростаючого покоління.

Таким чином, методика формування знань про клімат у шкільних курсах географії передбачає комплексне використання різних підходів і технологій навчання, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності учнів, розвиток їх критичного мислення та дослідницьких навичок. Ключову роль у цьому процесі відіграють проблемне навчання, картографічний метод, міжпредметні зв'язки з геологією та геоморфологією, а також професійна майстерність учителя географії, який має володіти сучасними технологіями навчання та постійно вдосконалювати свою методичну компетентність.

Узагальнюючи викладене вище, можна зробити висновок про те, що формування знань про клімат є важливим завданням шкільної географічної освіти, яка відіграє ключову роль у розвитку особистості та суспільства. Удосконалення методики формування знань про клімат у шкільних курсах географії має здійснюватися комплексно, з урахуванням сучасних освітніх трендів та викликів глобалізованого світу. Лише за таких умов географічна освіта зможе повною мірою реалізувати свій потенціал у формуванні екологічно свідомої та відповідальної особистості, здатної адаптуватися до мінливих умов навколишнього середовища та приймати виважені рішення задля сталого розвитку суспільства.

Список літератури:

1. Байтеряков О. І., Собецька Т. Ю. Загальні підходи до формування картографічної культури у фізико-географічних курсах шкільної географії. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка. 2020. Вип. 1 (28). С. 100-106.
2. Гришко С. В., Непша Я. Ю. Освітньо-виховне значення шкільного курсу географії у розвитку всебічно розвиненої особистості. Географія та туризм: матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Харків, 26 лют. 2020 р.). Харків: Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2020. С. 41-45.
3. Загальна кількість учасників географія ЗНО. Освіта.ua. URL: https://osvita.ua/test/rez/_zno/82834/ (дата звернення: 03.03.2024).
4. Іванова В. М., Непша О. В. Проблеми взаємодії людини та природи. Роль освіти у формуванні життєвих цінностей молоді: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. студентів і молодих учених (м. Мелітополь, 7 груд. 2017 р.). Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2017. С. 145-146.
5. Кобернік С. Г. Методика викладання географії в школі. Київ: Стафед 2. 2012. с 320.
6. Прохорова Л. А., Непша О. В., Зав'ялова Т. В. Формування геолого-

геоморфологічних навичок та вмінь учнів на уроках географії в освітніх установах. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2019. № 62, т. 1. С. 123-127.

7. Сміт Д. Ян Амос Коменський: завбачливий реформатор шкільної освіти. Київ: МАРХО, 2016. 111 с.

8. Солдатенко М. М. Методика і техніка професійного самовдосконалення вчителя: метод. рек. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 55 с.

9. Топузов О. М. Організація проблемного навчання на уроках географії в середній школі. Рідна школа. 2007. № 3. С. 43-46.